

ISKOLA ÉS HONISMERET

Tanítómestereink

Bessenyei György: Magyarság¹

Valljuk meg, hogy nagyon megszükkültünk a magyarságban, melynek ugyan bőségebe soha nem voltunk. Csudálkozom nagy nemzetünkön, hogy ő, ki különben minden tulajdonainak fenntartásában oly nemes, nagy és állhatatos indulattal viseltetik, a maga anyanyelvét felejteti, olyan világban pedig, melyben minden haza önnön nyelvét emeli, azon tanul, azon perel, kereskedik, társalkodik és gazdálkodik.

Olyan szánakozásra s egyszersmind köpedelemre való csekélységgel kicsinyítik némelyek magokat, hogy magyarul nem lehet, mondják, jól írni, okoskodni, mivel sem ereje, sem elcségsége nincsen a nyelvnek, melyekkel a tudományok szépségeket és mélységeket elől lehetne adni. Olybá venném, ha mondanád, egy nagy hegynek, mely aranykövel tele volna, hogy semmit nem ér, mivel nincs bánya s bányász benne. Mit tehet arról a drága hegy, ha kincseit belőle nem szedik; mit tehet róla a magyar nyelv is, ha fiait őtet sem ékesíteni, sem nagyítani, sem felemelni nem akarják. Egy nyelv sem származott a föld golyóbsán tökéletes erőben: de azért mégis sok van már erős és mély közöttök. Ha az anglosok soha nem kezdettek volna nyelveken írni azon okból, hogy gyenge, nem volna most sem fényes, sem oly mély, melyhez egy nyelv sem hasonlíthat már e részben, noha gyengébb volt sokkal, mint most a magyar. [...] Ha ugyan az anglos mindég abban maradt volna, hogy ne írjon a maga nyelvén sem törvényt, sem pert, sem tudományt, mert gyenge, most is ostoba volna. [...]

Jegyezd meg e nagy igazságot, hogy soha a földnek golyóbsán egy nemzet sem tehetette addig magát, évá a bölcsességet, mélységet, valameddig a tudományokat a maga anyanyelvébe bé nem húzta. Minden nemzet a maga nyelvén lett tudós, de idegenen sohasem. Püthagorasz tudta az egyiptomi nyelvet több filozófusokkal együtt, kik odamentek tanulni, de mégis, míg a görög a maga nyelvében fel nem ment, nem volt közönséges bölcsessége. A rómaiak hasonlóan sokan tudtak görögül, de azért csak Senecában, Epiktétoszban, Pliniusban, Ciceróban sat. csudáljuk őket. Anglus, francia régen tud már zsidóul, görögül, deákul a maga tudósaival; de mégis, míg önnön nyelvét tudóssá, nagyvá nem tette, fel nem mehett. Magyarországon is régen tudnak már a papok s némely tanulók zsidóul, görögül, de azért hol vannak a tudományok? Szent Istvántul fogva mindég deákul ír a nemzet, s mire ment benne a tudomány? [...]

Mit kell hát egy nemzetnek elkövetni, ha tudománnyal fel akarja magát emelni, mely dolog kötelessége? Vagy valamely idegen nyelvet kell anyanyelvének fogadni s a magától búcsút venni, vagy a maga született nyelvében a mély tudományokat általtenni. De egy egész nemzet meddig tanul meg valamely idegen nyelvet tökéletesen és mikor felejté el a magát? Mert a parasztemberek, kikkel beszélünk, nem tanulnak sem görögül, sem zsidóul, sem deákul, nekik is feleségeikkel beszélni kell, pedig a parasztasszonyok, tudjuk, miképpen szokták az idegen nyelveket tanulni. Azért akkor fog a magyar nyelv hazánkból kihalni, mikor a magyar parasztasszonyok deákul, görögül, franciául vagy németül fognak tanulni és magyarul megszűnnek beszélni. Míg pedig a magyar parasztasszonyok magyarul fognak beszélni, addig a parasztemberek is úgy beszélnek és hasonlóul, míg a jobbágyok magyarul szólnak, addig az uraknak sem lehet a magyarságot elfelejteni. Ha már így kéntelenek vagyunk nyelvünket megtartani, tisztítsuk ki legalább és dolgozzunk előmenetelünkön.

¹ 260 évvel ezelőtt született a magyar felvilágosodás irodalmának meghatározó személyisége, Bessenyei György (1747–1811). 1778-ban jelent meg igen nagy hatást kiváltó, programadó röpirata, a *Magyarság*. A szövegkihagyásokat szögletes zárójelbe tett három ponttal jelezzük. Közlésünk forrása: *Bessenyei György válogatott művei*. Szerk.: *Bíró Ferenc*. Bp. 1987. 587–593. (Szerk.)

Minden nemzet a maga nyelvéről ismértetik meg leginkább; hogy neveznéd az olyan nemzetet, melynek anyanyelve nem volna? Schogy, micsoda szomorú, elvetetett és gyalázatos sors lenne az egész nemzetnek anyanyelv nélkül a több anyanyelves népek, hazák közt bujdosni és szemtelenkedni, hol szüntelen azt kérdeznék tőle, *hát te mi vagy; honnan jöttél, ki vagy?* Azonban amely nemzetül elkódulná nyelvét, az iránt mindég úgy tetszene, mintha inasa vagy szolgálja volna. [...]

Melyik nyelvnek is lehetne több édessége, méltósága, mélysege és könnyű kimondása, mint a magyarok: mind a deák, mind a francia, mind a német görcsösebb nála. Kivált poétaságra, éneklésre, régi történetek előbeszélésére, dicséző beszédre egy nyelv sem haladja meg.

[...]

Egy hazát sokféleképpen lehet és kell szolgálni, mert annak sok mesterségre van szüksége. Éljenek a bányászok is: de ne üzzük el a szántókat, sem a szabó a csizmadiákat. Éljük s hagyjunk másokat is élni. Ha valaki olyan vagy, ki a magyar írást megveted, csak gondold és hited el magaddal, hogy a magyar író nem néked írt, hanem azoknak, kik munkáját kedvelik, mert ne hidd különben, hogy egész ország tetszésedről függesztené fel ítéletét. Miért nem lehetne egy nemzetnek mulatságára annak anyanyelvén írni? És miért ne lenne szép dolog komédiával vagy egy *Pontyival* valakinek hazáját megnevetetni? Menjen ki-ki, ahol mehet. Most volna egyszer ideje a magyarságot emelni. A budai nagy univerzitásnak miért nem lehetne olyan magyarokat magához kapcsolni, csak becsülettel, fizetés nélkül, kik hazájok nyelvét tudják? Új szökönyvet jó volna osztán csinálni, hol meghatározatnának az új magyar szók. Az univerzitás magára vehetné a jó magyar könyveknek megvizsgálását, kinyomtatását. Fordíthatatna magyarra Cicerót, Epiktészt, Senecát, Rollint, Milottot, Hübnert sat. Hadd lehetne magyarul is tanulni: megvennék az ilyen munkákat, s így az univerzitásnak pénze, a nemzetnek pedig magyar könyvei lennének.

Lehetne az efféle dologban ismeretséget tartani a sárospataki collegiummal is, mert azok a frizérozatlan fejű filozófusok tudnak magyarul s egyébképpen is. A közönséges dolgot közérővel kell fogni, mert különben hiába erőszakoskodunk. [...] Mozgásba, tűzbe kell hozni a nemzet elméjét újsággal, mégpedig a maga nyelvével, mert ha ötet a maga dicsőségével nem indítjuk, idegen dolgokra egészen meg nem indul. Míg pedig németül, franciául megtanul, addig magyarban, ha könyvei léznek, bölcsességre mégyen. Valameddig a nagyok a kicsinyekkel vetélkedésbe nem jönnek, addig fel nem áll köztünk a tudomány, vetélkedés pedig mi módon álljon fel, ha a kicsinyek nem tanulhatnak.

A régi módhoz ne ragaszkodjunk, mert ahhoz ragaszkodni annyit térszen, mint a tudatlanságot sóhajtaní. Csak nekünk is jobb lesz hát a nagy világ után menni. Legyen új tanulás módja, fogadjuk el. Nem szükség minden újítót megvetni: mert nem minden újság rossz köztünk, mivel igen sok veszedelmes és tudatlan óságok is vannak e világban. De mióta a hit különb-különbféle vallásokra oszlott, oly szokás jött be, hogy mihelyt valamelyik magát jóra felemeli, rajta rontanak; kergeti, gyomrozza a maga része, s így az atyák a fiakat magoktól elidegenítik, melynek osztán a sereg elébb-utóbb magába kárát és a világ előtt gyalázatját szokta vallani. Eleitül fogva az újítók mindenütt üldöztek; kár, mert örökké meg kellene a dolgokat a dolgoktól különböztetni, hogy a jó szolgák gonoszokkal együtt ne szennyvednének; mindazonáltal csak be kell mégis mindenütt olyanoknak lenni, kik magokat a közügyért ideig mocskolassák és azokat szolgálják, kik abban hívek és ártatlanok.

Múltban gyökerező értékeink¹

A cím azt a szándékot jelzi, hogy egységben szemlélje létezésünk szintereit: a *tegnapot* (mely már múlttá vált számunkra), a *mát* (létezésünk jelenét) és a *jövőt*, holnapunkat. Gyökereink és értékeink pedig – akár tudatában vagyunk ennek, akár nem – legfontosabb közlekedő folyosóink az egyes idősíkok között.

Az állatvilágban számos olyan faj van, amelynek kicsinyei születésük után pár nappal már alkalmasak az önálló létezésre. Az ember fiának hosszú évekre, évtizedekre van szüksége ahhoz, hogy közösségnek teljes jogú tagjává válhasson. Ezekben az években ereszt gyökeret, tanul meg valahová tartozni,

¹ A *Honismeret és iskola* konferencián, Pécsen, 2006. november 10–11-én elhangzott előadás szerkesztett szövege (Szerk.)

ismeri meg a közösségi lét szabályait. S ezek az esztendők szükségesek ahhoz, hogy felnőve ne amolyan „tollpihe-emberre váljon,” akit a szél hol ide, hol oda fúj. Nem könnyű azonban egy közösség primátusát, a karrier helyett a szolgálat szürke örömeit elfogadni egy olyan társadalomban, ahol a televízió, a rádió, a sajtó, a bogáncsként lépten-nyomon ránk akaszzkodó reklámok nap mint nap az individualizmus (és ennek ikertestvére, az egoizmus) csalóka ígéreteit visszhangozzák: „*csak Te magad vagy a fontos*”, csak élvezd az életet. A fogyasztói társadalomban azonban a látszólagos szabadságért életünk kiüresedésével fizetünk. Ehhez képest aprópénz egy-egy hitelre vett hűtőláda, televízió, számítógép, gépkocsi, lakás...

A liberalizmus történeti eredménye, hogy ledöntötte a megcsontosodott korlátokat. De ezzel együtt relativizálta is a szabályokat – és az értékeket. Egy találó megfogalmazás szerint „*a liberalizmussal nem az a baj, hogy szabadon engedi a palackból a szellemet, hanem az, hogy arra már nem képes, hogy kordában is tartsa...*”

Éppen a fentiek adnak különös jelentőséget annak, hogy a helyi közösségek történetének, hagyományápolásának meghatározó színtere az iskola. Meglátásom szerint, ha valamikor, ma rendkívül fontos szerepük van a pedagógusoknak a helyi közösségek, és elsősorban a gyermekek életében. Abban a világban, amelyben az a rendező elv, hogy „*az egyetlen bizonyosság a bizonytalanság,*” amikor a gyermek legegyszerűbb közössége, a család sem megbonthatatlan, hiszen „*ma veled, holnap veled*”. Amikor a munkalehetőség válik életszervező erővé, amikor egész nemzedékké formálódnak azok, akik már nem hivatásban, nem is egy nyugdíjas állásban, hanem csak „*jól fizető projektekben*” gondolkodnak, nos ezen ideiglenesség közepette a pedagógus, a helytörténész mutathatja fel a szülőföld, a gyermekkori burokként körülölelő közösség viszonylagos állandóságával a kötődés, a gyökéresztés, a valahová tartozás értékeit.

Persze, megfordulhat a fejekben, hogy jó, jó, ezek szép szavak, de mit érnek személyes hitelesítés nélkül... Magam immár tíz esztendeje tanítok Tolna megye az elkövetkező esztendőben 30. születésnapját ünneplő, mind a mai napig egyetlen számottevő felsőoktatási intézményében, a Pécsi Tudományegyetem Illyés Gyula Főiskolai Karán, amely csak „*jól fizető projektekben*” gondolkodnak. E tevékenységének különös jelentőségét az adja, hogy az intézmény a néprajzi, helytörténeti érdeklődés meghatározó műhelye, hiszen az oktatáson túlmutatóan is időről időre meghatározó szerepet játszik a megye, valamint Szekszárd város életében, pl. oktatói a megyei kulturális folyóirat, a Dunatáj szerkesztőségi tagjai, a Tolna Megyei Egyed Antal Honismereti Egyesülettel folyamatosan együttműködnek, Szekszárd város hagyományápolásában, helytörténeti cikkek, tanulmányok közlésében vesznek részt. Az intézményben hosszú múltra visszatekinthető pedagógusképzés mellett a formálódó új szakok újabb és újabb lehetőséget teremtenek a honismereti tevékenység gazdagítására is.

A pedagógusképzés során a Nemzeti Alaptantervben a hon- és népismeret, mint a műveltségi területek közös követelményeinek egyik alapvető eleme, jelentős mértékben áthatotta a korszerű műveltség és az iskolai oktatás szinte valamennyi elemét. E követelményrendszer célul tűzte, hogy minden tanuló megismerje szűkebb szülőföldje kulturális örökségének jellemző sajátosságait, értékeit, jellegzetességeit. Ismerje hazánk népesportjait, néprajzi tájait, becsülje ezek értékeit, kultúrájuk sajátos jegyeit. A követelmények az ismeretszerzésen túl bizonyos, a szűkebb és tágabb környezet történelmi, kulturális és vallási emlékeinek, hagyományainak feltárására, ápolására irányuló készségek elsajátítását is célul tűzték. A néprajzot a tanítóképzés fontos részének tekintő intézmények eddig is igyekeztek kihasználni a lehetőségeket a néprajz, a honismeret minél szélesebb keretek között folyó oktatására. Hiszen tapasztalatból is tudhatták, egy kistelepülés iskolájába kerülő tanító ezen ismeretei birtokában sokkal szervezettebben kapcsolódhat a közösség életéhez. Természetessé válik számára, hogy a jelen megértéséhez a település hagyományait is ismernie kell – s meg kell ismertetnie, tovább kell örökítenie azokat.

A néprajzi gyűjtőmunka alapvető módszertani ismereteivel rendelkezve a leendő pedagógus a néprajztudomány számára is igen hasznos munkát végezhet. Belülről látva, élve a közösség mindennapjait jegyezheti le, gyűjtheti, majd taníthatja vissza annak hagyományát. Az iskolai oktatáson túl számos más módon is hasznosíthatja néprajzi, helytörténeti ismereteit: szakkörvezetőként, vagy miként ez megyénk kisközösségeiben egyre gyakrabban fordul elő, a múlt tárgyi emlékeit összegyűjtő, gyakran önálló jogi keretben nem is öltő helytörténeti sarok, állandó- vagy ideiglenes kiállítás rendezésében, az anyag gondozásában.

Az alapvető jogszabályi feltétel – az önálló műveltségi területtel nyilvánítás – hiánya miatt az oktatás csak a meglévő keretek közé beillesztve, gyakran bújtatva, szétszabdalva történhetett, például úgy, hogy a NAT valamelyik műveltségterületéhez kapcsolódva, vagy ehhez szorosan kötődve *specializáció*

keretében szerezhette meg a hallgató a sajátos tárgyú és módszertanú ismeretanyag tanításának lehetőségét. A tanítók körében a néprajzi ismeretek átadása realizálódhatott továbbképzéseken vagy szaktanfolyamokon is, illetve volt időszak, amikor a főiskolai karán a néprajzoktatás a magyar szakkollégium keretei között folyt. Ennek során a III. éves tanítóképzős hallgatók a néprajz a tárgyhoz leginkább kapcsolódó területe, a folklór sajátosságaival ismerkedhettek meg. A szakkollégiumi forma az elméleti anyag elsajátíttatása mellett lehetőséget nyújtott a legfontosabb készségek megalapozására és a falusi közösségbe illeszkedést megkönnyítő gyakorlati ismeretek elsajátítására is. A két féléves, heti két órástúdió gerincét a néprajzi alapfogalmak megismerésén túl a folklór, a szellemi kultúra területrészeinek áttekintése jelentette. Az első félévben az iskolai oktatás során különösen jól hasznosítható népszokások (elsősorban a kalendáris és az emberélet fordulóihoz kötődő szokások) gazdag világát ismerhették meg a hallgatók – megkülönböztetett figyelmet fordítva a gyermekélet szokásaira. A gyűjtésmódszertani (pl. adatgyűjtés, cédulázás, kérdőív-összeállítás), a feldolgozással összefüggő (jegyzetelés, szakirodalmi hivatkozás) és a gyakorlati feladatok (pl. a stúdium ismeretanyagát felhasználó óraterv készítése, szakköri foglalkozás tervének összeállítása) a gyűjtemény kialakítására, kezelésére vonatkozó leglényegesebb jogszabályokról történő tájékoztatással egészültek ki. A második félévben pedig részletesen foglalkoztak a népköltészet egyes műfajaival, kiemelten kezelve a gyermekkor költészetét. Az elméleti anyaghoz társuló gyakorlati feladatok (pl. könyvismertetés, bibliográfia készítése, önálló gyűjtés, egy választott népköltészet alkotás elemzése) az első félévi ismeretekre, elsajátított készségekre alapultak. Mindezeket jól kiegészítette a múzeumi órák gyakorlata, amikor a Wosinsky Mór Megyei Múzeum, illetve a Néprajzi Múzeum néprajzi állandó kiállításainak anyaga alapján mutatták be Tolna megye és a magyarság népi kultúráját.

Az *óvopedagógusok* esetében sajátos hangsúlyokat kapott a képzés. A hagyományátadás, a népi kulturális örökség elsajátíttatásának legintenzívebb szakasza a gyermekek életében az óvodáskor. A család szerkezetének, funkciójának változásai következtében az óvoda mind erőteljesebb szerepet játszik elsősorban a kalendáris szokások, a jeles napok megünneplésében, az ehhez kötődő hagyományok továbbélítésében. Ehhez kötődően a képzés során több kezdeményezés történt, hogy az óvopedagógusok számára mind célzottabb és szélesebb körű ismereteket nyújtsanak. Az elmélet mellett az ünnepkörök (pl. karácsony, húsvét) hagyományanyagának nemcsak felelevenítése, de gazdagítása is cél volt. Elsősorban egy-egy tájegységhez, illetve népcsoporthoz kötődő Tolna megyei szokásanyag gyűjtésével, a gyakorlati alkalmazhatóság lehetőségeinek bemutatásával. Ezek az órák kiegészültek a hagyományápolás gyakorlati tevékenységeivel (pl. mézeskalács sütés, karácsonyfadísz készítése, tojásfestés), amit részben a mesterség avatott gyakorlóit, részben pedig volt tanítványaink vezettek.

Elsősorban gyakorló pedagógusok voltak hallgatói a főiskolán szerveződött *népi játszóházvezető és csuhé-, gyékény- és szalmatárgykészítő oktató képzésnek*. A hallgatói kört jól kiegészítették pedagógus nappalis, illetve levelezős hallgatóink, és más területek (pl. az idősgondozás) képviselői. A képzés során hallgatóink nemcsak egy Tolna megyében korábban nem gyakorolt népi mesterséget sajátítottak el magas színvonalon kiváló mesterektől, hanem komoly néprajzi, helytörténeti gyűjtő- és kutatómunkát végeztek. A mintegy félszáz színvonalas diplomamunka jelentős része megyei népi kismesterségek történetét, jeles képviselőik munkásságát, egy-egy település helytörténeti, néprajzi feldolgozását végezte el. Végzett hallgatóink ma is országos versenyek díjazott résztvevői, s egyesületi formában szervezik tovább szakmai tevékenységüket a megyében, sőt a megye határain túl is.

A *szociális munkás képzés* is több szállal kapcsolódik a hagyományosan helytörténeti kutatásokhoz. Egyrészt a szociális terepmunka az ún. „szociotáborok” esetében az előzmények szempontjából van meghatározó jelentősége a hagyományoknak, különös tekintettel a változásvizsgálatokra. Másrészt a közösségfejlesztés alapja a közösség múltjának, a közösség tagjait összetartó szokásoknak, magatartásmintáknak, értékrendeknek a megismerése, s dinamizáló erőként működtetése. Az általános szociális munkás hallgatók, akik különösen a kistélepeleken mindinkább jellemző gyakorlat szerint a közösség szinte egyetlen diplomás segítő szakemberei, társadalomtudományi felkészültségük, módszertani ismereteik és empátiás készségük révén kiváló résztvevői voltak a főiskolán az elmúlt években e területen folytatott olyan kutatásoknak, mint a Szekszárd-Felsőváros szociális változásvizsgálata (2000–2001), a szociális gondoskodás változásainak a felsőnáni bukovinai székelyek körében végzett vizsgálata (2001–2002), a hagyomány, mint közösség-szervező, illetve -fejlesztő erő Szekszárd-Alsóváros egykori közösségében (2004–2006) címmel kezdeményezett és a mai nap is folyó munkának. De a hagyományok szerepe még az olyan kifejezetten szakmai kutatások esetében sem hagyható figyelmen kívül, mint például a szociális alapszolgáltatások igénybevételének kvalitatív módszerrel az aprófalvas településeken történő vizsgálata.

A főiskola felsőfokú szakirányú képzései közül az *idegenforgalmi szakmenedzser* képzésében az oktatott tárgyak között a néprajz órakeretei kínálják lehetőséget arra, hogy a hallgatók az elméleti tananyag elsajátításán túl gyakorlati ismereteket, készségeket is szerezhessenek, s megteremtődjenek a honismerethez kötődés alapjai. Az elméleti anyag megközelítése a képzés jellegéhez kötődően is mindig gyakorlati szempontok alapján, egy kiválasztott településhez, leggyakrabban a lakóhelyhez kapcsolva történik. E kurzus keretében egyszerű közszépbemutatók, gyakorlati hasznosítás után kiáltó kulturális image-megfogalmazások születtek – jó néhányszor a legmodernebb technikai eszközökre alkalmazva. Egy-egy jó menedzser-technikát alkalmazó településen a hallgatók a gyakorlatban is részévé válhatnak a honismeret modern újrafogalmazásának, illetve a gyakorlólhelyek megfelelő megválasztása is alkalmat kínál a néprajz órán, illetve az ahhoz kötődő programok során elsajátított ismeretek, készségek alkalmazására.

A képzések során igen fontos a *tehetség gondozás* a honismeret, helytörténet, néprajz hármásában is. Egyrészt a legjobb munkák konzulensi segítséggel országos tudományos diákköri konferenciákon mérhetőnek meg, másrészt a kutatások értékelhető eredményei számára folyamatosan megyei, városi, főiskolai publikációs lehetőséget nyújtanak.

Ez volt a múlt és ez a jelen. A jövő tele van tennivalóval. A Bologna-folyamatból következő változások, az induló képzések a tantárgyi kereteken túlmutatóan elsősorban a komplex modulok lehetőségét kínálják a honismereti tevékenység erősítésére. Ha sikerül élni vele, a régió szempontjából is jelentős új szak, a turizmus-vendéglátás tovább bővítheti, gazdagíthatja a lehetőségeket. A feladat kettős: egyrészt megőrizni a főiskolai oktatásban a honismereti tevékenység eddig kialakított színtereit, másrészt a kor változó igényeire igazodva újabb és újabb lehetőségeket találni az újra- és újrafogalmazott cél: a helyi közösségek, a helyi kultúrák értékeinek élhető, élményszerű megismertetésére, továbbhagyományozására.

Nagy Janka Teodóra

Reöthy Ferenc emlékezete¹

Neve nem ismeretlen a helytörténeti kutatók számára, hiszen évtizedeken át szervezte, mozgósította a régió honismereti szakköréit, tanított, több száz előadást tartott, s szerencsésen ötvöződött benne a szakirányú kutatói érdeklődés és a gyűjtött vagy kutatót ismeretanyag átadásának a vágya. Az évek során a lelkiismeretes munka, a balatoni táj és az ember múltja iránt érzett felelősség és szeretet nagy formátumú személyiséggé avatta.

Huszt romvára, a Felső-Tisza gazdag történelmi tevényé küldte őt, s kísérte Kölesy Ferenc látóki szava, a Kárpátok hegyei, a lapályok gyümölcsérlelő gazdagsága. Hosszú és kanyargós volt az útja Balatonszemesig. Huszton született 1921. március 5-én, a tanítóképzőt Nyíregyházán végezte. Első állomáshelye Bácskerezstúr volt 1941-ben. Második világháború, amerikai hadifogság. Hazatérése után Kunbaján tanított, és a környék néhány iskolájának volt „számadó igazgatója”. Hatvan esztendővel ezelőtt került Kőröshegyre. Itt ismerhette és szerethette meg igazán a somogyi embert. A somogyországiaktól kapott segítséget ahhoz, hogy e nagy múltú településen a nép életét, szokásait tanulmányozhassa.

Reöthy a tanítóképző önképzőkörében, később cserkészként, a harmincas években a Püski-féle könyvkiadó „Magyar Élet” könyvbaráti egyesületének tagjaként egészen fiatalon bekapcsolódott a falukutató munkába. Így *előéletében* számos mozzanat jelzi a *helytörténeti szakmához* való vonzódását. Ezt követően is szakadatlanul dolgozik, e témában továbbképzzi magát. Reöthy Ferenc mindig fontosnak tartotta önmaga megújítását is. Tanítói oklevele mellé 1952-ben a szegedi tanárképző főiskolán tanári diplomát szerzett. 1958-tól nyugdíjba vonulásáig Balatonszemesen tanított.

Mindmáig maradandók és emlékezetesek felszólalásai, előadásai. Könyvtárt vezet, szakköröket szervez, előadásokat tart. Hosszú éveken át helytörténeti szakreferense, „honismereti mindenese” a Balaton déli partjának. Nemcsak a helyi értékek kutatására, hanem megmentésére is nevel munkássága során. Országjáró kirándulásain megismerteti tanítványaival hazánk történelmi tájait, és segíti felfedezni, megeleveníteni a régmúltat. A tárgyi és szellemi néprajz, a művelődéstörténet emlékeinek gyűjtése, fel-

¹ Elhangzott Zamárdiban, a 2006. november 17-én tartott dél-dunántúli honismereti tanácskozáson. (Szerk.)

dolgozása közben megannyi lehetőség kínálkozik a szülőföld iránti szeretet elmélyítésére, a valós történelemszemlélet kialakítására.

Írásait napilapokban (*Magyar Nemzet*, *Somogyi Néplap*, *Petőfi Népe*), folyóiratokban (*Somogy*, *Somogyi Honismereti Híradó*, *Műemlékvédelem*, *Iskolai Szemle*, *Könyvtáros*, *Idegenforgalom*, *Néprajzi Értesítő*, *Köznevelés*, *Magyartanítás*, *Magyar Horgász*, *Halászat*) publikálta. Tanulmányai a *Pécsi Akadémiai Bizottság*, a *Veszprémi Akadémiai Bizottság*, a *Studium Historicum Simighiense* kiadványaiban, valamint különböző konferenciák és a *Somogy megyei Levéltár* évkönyveiben jelentek meg. Munkái sorából méltán kiemelhetjük a *Boglárlélel* (szerk. Laczkó András, Boglárlélel, 1988) és a *Siófok* (szerk. Kanyar József, Siófok, 1989) című monográfiákat, valamint önálló művei közül a következőket: *Lukács Károly: Életrajz és bibliográfia* (Kaposvár, 1973, Megyei Könyvtár), *A Balaton halászhelyei* (Kaposvár, 1975, Somogy Megyei Levéltár), *A Dél-Balaton irodalmi és történelmi emlékhelyei* (Kaposvár, 1979, Somogy Megyei Levéltár), *Balatonföldvár*, (Balatonföldvár, 1986, Községi Közös Tanács). Párját ritkító vállalkozása a *Szőlősgyörök*, *Szemes*, *Szárszó*, *Kőröshegy* című kötetek szerkesztése, illetve társszerzőként való megírása.

Reöthy Ferenc szoros baráti és munkatársi köréhez tartoztak a Balaton-táj múltja iránt elkötelezett jeles személyiségek, többek között Antalffy Gyula, Cséby Géza, Fodor András, dr. Hóvári János, dr. Kanyar József, dr. Kőrmendy József, dr. Laczkó András, Piller Dezső, dr. Sági Károly, dr. Sipos Csaba, dr. Stirling János, Takáts Gyula, Tüskés Tibor és dr. Zákonyi Ferenc nevét említhetjük.

Nemes kezdeményezései közül kiemelkedik két emléktábla avatása: *Gaal György* református lelkész, kufsteini rabé Kőröshegyen, és *Reich Károly* Kossuth-díjas grafikusművész szülőhelyén, Balatonszemesen. A település második világháborús hősi emlékműve is az ő kezdeményezésére létesült, hiszen Reöthy készítette el Bors István Munkácsy-díjas szobrászművésszel az általa megálmodott mementót, élenjárva abban, hogy közadakozásból gyűljenek össze a forintok.

Reöthy Ferenc munkásságát mérlegelve olyan sziget-műveltség részesei lehetünk, amely itt, a Balatonnál is újratermelődik az évszázadok során. Bár sok helyen működne az országban hasonló, a helytörténet fellendülését magas szinten segítő „műhelyek”!

Soha nem törekedett vezetői pozíciókra, tudományos fokozatok „babérainak begyűjtésére”. Írásait, könyveit olvasván megállapíthatjuk, hogy Reöthy munkássága túlnőtt a helyi érdeklődés, a szűken értelmezett „helytörténetírás” szintjén. A vidék honismereti mozgalmának egyik alapítója, éltetője volt, az ismerősei által szeretett és tisztelt, a somogyi Balaton-part megismertetéséért minden fáradságot örömmel vállaló, sokoldalú tudományos kutató.

Helytörténet nélkül nincs nemzeti történelem. Reöthy Ferenc nemcsak remek kutató, de igazi öntudattal rendelkező pedagógus is volt, aki tudta, mi az életcélja, küldetése és feladata: „*Minden örömmel azt szolgálom, a legfontosabb nevelő célom: magyar világnézetet, magyar műveltséget adni az embereknek.*”

Azt mondják, az ember igazán akkor hal meg, ha elfelejtik, nem gondolnak rá, ha nem őrzik emléket. Ő nem halt meg, hisz itt maradt a somogyi táj, a balatoni fönyszél leheletében, a polcon sorakozó könyvek lapjain. S itt maradt szerettei, tanítványai szívében, gondolataiban. Halála után Kőröshegy és Balatonszemes önkormányzata díszpolgári címmel tüntette ki. Javaslom, hogy emléktáblával jelöljük meg lakóházát, hiszen nem csupán a maga érdemeit és Balatonszemes jó hírét növelte, hanem átadta tapasztalatait, módszereit másoknak is, munkára, kutatásra, gyűjtésre buzdítva fiatalokat és időseket egyaránt. Berzsenyi Dániel mondta: „*A műveletlen föld csak gazt terem. A lélek is csak úgy emelkedik, a józanság tisztább világához, ha a tudomány és ismértek tárából, gazdag zsákmányt gyűjt magának.*” Nekünk van miből meríteni, gyűjtünk hát az „isméretekből” és Reöthy Ferenc példájából!

Matyikó Sebestyén József

